

**ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ**

А. БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ КАФЕДРАСЫ

**«ДЫБЫСТАР ЖҮЙЕСІНІҢ ТАРИХИ НЕГІЗДЕРІ» ПӘНІ БОЙЫНША ҚОРЫТЫНДЫ
БАҚЫЛАУ БАҒДАРЛАМАСЫ**

**IOZS 7302 IOZS 7304
ID ID 1664752,**

«8D02307-Қазақ филологиясы» мамандығы бойынша

**Автор: филология ғылымдарының кандидаты,
доцент Бақытгүл Райханқызы Құлжанова**

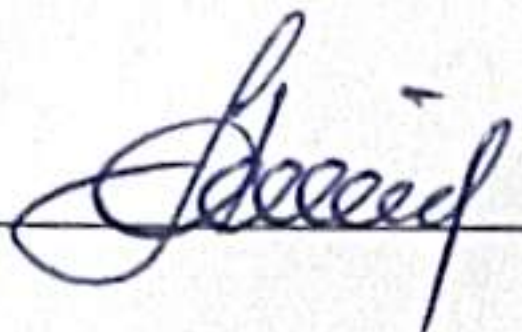
**Курс –1
Семестр – 1
Кредит саны – 3**

Алматы 2025

Пән бойынша қорытынды емтихан бағдарламасын филология ғылымдарының кандидаты, доцент Бақытгүл Райханқызы Құлжанова құрастырды.

Пән бойынша қорытынды емтихан бағдарламасы «8D02307-Қазақ филологиясы» мамандығы білім беру бағдарламалары білім беру бағдарламалары негізінде әзірленді.

А. Байтұрсынұлы атындағы қазақ тіл білімі кафедрасының отырысында қаралып ұсынылды. Хаттама №1. 29.08. 2025 ж.

Кафедра меңгерушісі Ә.Ж. Әміров

1. ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫ

Пәннің мақсаты	Оқытудан күтілетін нәтижелер (ОН) Пәнді оқыту нәтижесінде білім алушы кабілетті болады	ОН қол жеткізу индикаторлары (ЖИ)
Қазақ тілінің даму, кемелдену, қалыптасу тарихын кешенді түрде оқыту, сөз құрамындағы фонетика-морфологиялық өзгерістерді, семантикалық даму процестерін жан-жақты сипатты түсіндіру үшін аталған элективтік курстың маңызы зор. Курстың негізгі мақсаты—түркі тілдеріндегі дауыссыздар мен дауыстылардың түпкітектері (архитиптері) туралы егжей-тегжейлі мағлұмат беру. Түркі	1. Сөз құрамындағы тарихи фонетикалық өзгерістерді ажыратуды үйрету.	1.1. Сөз құрамындағы фонетикалық өзгерістер сырын үйренеді;

тілдеріндегі дауыссыздардың да, дауыстылардың да қазіргі калпы бірден пайда бола қойған жоқ. Олар тарихи даму барысында талай өзгерістерді басынан өткізді. Өзгеру себептерін түсіндіру, бір күйден екінші күйге ауысу механизмдерін нақты фактілер негізінде айқындау, формалар сабақтастығын зерделеу осы мақсаттың аясына енеді. Негізгі міндеттер: теориялық білімі мен тарихи танымын кеңейту; дауыссыздар мен дауыстылардың даму, өзгеру, қалыптасу заңдылықтарын анықтау; әр дыбыстың архетипі жөнінде терең білім алуға көмектесу; этимологиялық талдаулар негізінде дыбыстық өзгерістердің қыр-сырына қанықтыру; архетип табудың әдістері мен тәсілдерін үйрету; оқудың қалыптасқан әдістемелерінің (лекциялық, практикалық сабақтар, коллоквиум, студенттердің өзіндік жұмыстары, жаттығулар т.б.) негізінде студенттердің жеткілікті дәрежеде білім алуын қамтамасыз ету.		1.2. Фонетикалық өзгерістердің ішкі, сыртқы себебін түсінетін болады.
	2. қатаң дауыссыздардың түпкі тегін табуды меңгерту, ұяң дауыссыздардың түпкі тегін айқындауды, үнді дауыссыздардың түпкі тегін табуды үйрету.	2.1. Сөз құрамындағы тарихи фонетикалық ерекшеліктерді түінеді; 2.2. Қатаң, ұяң, үнді дауыссыздардың түпкітегін табуды үйренеді.
	3. дауыстылардың түпкі тегін табуды үйренеді; дауыстылар мен дауыссыздардың түпкітектері туралы толық мағлұмат беру; протезалық, эпентезалық, эпитезалық дыбыстардың өзіндік ерекшеліктерін түсіндіру.	3.1. Дауысты дыбыстар түпкітегін табудың жолдарын меңгереді; 3.2. Протезалық, эпентезалық, эпитезалық дыбыстардың пайда болу сырын түсінеді.
Пререквизиттер	Қазіргі қазақ тілінің фонетикасы, лексикологиясы, морфологиясы, диалектологиясы, синтаксисі.	
Постреквизиттер	Қазақ әдеби тілінің тарихы; көне түркі жазба ескерткіштерінің тілі	
Оқу ресурстары	1. Сағындықұлы Б. Қазақ тілі лексикасы дамуының этимологиялық негіздері. Алматы, «Қазақ университеті» баспасы, 2005.	

	2. Сағындықұлы Б. Түбіртек теориясының негіздері. «Тілтаным» журналы, №2-3. Алматы, 2010. 3. Сағындықұлы Б. Қазақ тілінің тарихы. «Қазақ университеті» баспасы. Алматы, 2011. Негізгі 1. Сағындықұлы Б. Қазақ тілі лексикасы дамуының этимологиялық негіздері. Алматы, «Қазақ университеті» баспасы, 2005. 2. Сағындықұлы Б. Түбіртек теориясының негіздері. «Тілтаным» журналы, №2-3. Алматы, 2010. 3. Сағындықұлы Б. Қазақ тілінің тарихы.»қазақ университеті» баспасы. Алматы, 1991. Қосымша 1. Историко-типологическая фонология тюркских языков. М., 1988. 2. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Фонетика. М., 1984. 3. Щербак А.М. Сравнительная фонетика тюркских языков. Л., 1970. 4. 5. Кононов А.Н. Грамматика языка тюркских рунических памятников (VII-IX вв). Л., 1980. 6. Серебринников Б.А., Гаджиева Н.З. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Баку, 1979. М., 1986. 7. Аралбаев Ж.А. Вокализм казахского языка (Очерки по экспериментальной фонетике и фонологии). Алма-Ата, 1970. 8. Қайдаров А.Т. Структура односложныхм Корней и основ в казахском языке. Алма-Ата, 1986.
--	--

Негізгі тақырыптар:

№	
1	Дауыссыздар мен дауыстылардың тарихи даму барысында өзгеруінің, әр түрлі формада қалыптасуының себептері.
2	Сөз басындағы й~дж~ ж ~т~ д~ ч сәйкестіктерінің түпкітегі туралы В.В. Радлов пен В.А. Богородицкийдің болжамы
3	Сөз басындағы й~дж~ ж ~ ч сәйкестігі туралы Рамстедт пен Ш. Ақбаевтың болжамы.
4	Күрделі аффрикат туралы түсінік
5	т,с,ш қатандарының және д,ж, з ұяндарының түпкітегі.
6	т,с,ш қатандарыныңжәне д,ж, з ұяндарының түпкітегі
7	Жуанды-жіңішкелі а, е, ә дауыстыларының түпкітегі
8	Жуанды жіңішкелі о, ұ, ы, ө, ү, і дауыстыларының түпкітегі
9	ұу, үу, ый, ій қосар дыбыстарының пайда болуы
10	Бағзы заманғы және осы заманғы сына дауыссыздар
11	Түбіртек теориясының негіздері
12	Түпкітек дыбыстар дамуының диахрониялық кезеңі.
13	Түпкітек дыбыстар дамуының синхрониялық кезеңі
14	Сөз құрамы өзгеруінің фонетикалық заңдылықтары.

2. ҚОРЫТЫНДЫ БАҚЫЛАУ ТАПСЫРМАСЫН ОРЫНДАУ ЖӨНІНДЕГІ ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУЛАР, СТАНДАРТТЫ АУЫЗША OFFLINE

2.1. Емтихан формасы: Стандартты ауызша offline. Платформа: Univer АЖ

2.2. Ауызша емтиханның мақсаты: пәнді зерделеу кезінде меңгерілген оқу нәтижелерін, дағдылар мен құзыреттерді, өз ойларын ауызша нысанда қисынды баяндай білуін, өз көзқарасын дәлелді дәлелдеуді көрсету.

2.3. Тапсырманы орындаудан күтілетін нәтижелер:

Ауызша емтиханның бір билеті оқытылған курс бойынша оқу нәтижелерін анықтайтын және төменде сипатталған критерийлер бойынша бағаланатын 3 сұрақтан тұрады:

1-сұрақ - Курс теориясы мен тұжырымдамасын білу; баяндаудың қисындылығы. Курс мазмұнында баяндалатын теориялық ережелерді түсіну және мысалдармен растау.

2-сұрақ. Таңдаулы әдістеме мен технологияны жазбаша практикалық тапсырмаларға қолдану. Практикалық тапсырмада берілген негізгі мәселені ашу және шешу.

3-сұрақ - Ұсынылған практикалық тапсырмаға таңдалған әдістеменің қолданылуын бағалау және жазбаша сыни талдау. Жеке практикадан алынған нәтиженің негіздемесі.

2.4. Емтихан өткізу рәсімі.

2.4.1. Стандартты ауызша offline емтихан бекітілген кестеге сәйкес өткізіледі.

2.4.2. Ауызша offline емтихан басталғанға дейін 15 минут бұрын кезекші оқытушы білім алушылардың жеке куәлігі бойынша жеке басын тексеруді жүзеге асырады, білім алушыларды келу парағында көрсетілген отырғызу орындарына отырғызады.

2.4.3. Ауызша offline емтиханға студент орнына басқа адам келген жағдайда кезекші оқытушы осы Қағидаларды бұзғаны туралы тиісті акт жасайды.

2.4.4. Кешіккен білім алушылар емтиханға жіберілмейді.

2.4.5. Емтихан кезінде кезекші оқытушы білім алушылардың бекітілген нұсқаулыққа сәйкес мінез-құлық ережелерін сақтауын бақылауды жүзеге асырады.

2.4.6. Емтиханға бөлінген уақыт аяқталғаннан кейін кезекші оқытушы:

1) емтихан жұмыстарын жинайды;

2) әр жұмысқа жұмыс жазудың аяқталу белгісін жауап парақтарында - X литерін қояды;

3) жауап парақтарын келу парақтарымен бірге деканат маманына шифрлауға ұсынады.

2.4.7. Шифрлау үшін жұмыстарды ұсыну кешіктірілген жағдайда тиісті акт жасалады.

2.4.8. Емтиханда білім алушыларға өздерімен бірге шпаргалкаларды, ұялы телефондарды, смарт-сағаттарды және қосалқы ақпаратқа рұқсатсыз қол жеткізу үшін пайдаланылуы мүмкін басқа да техникалық және өзге де құралдарды пайдалануға тыйым салынады. Басқа білім алушылармен және бөгде адамдармен сөйлесуге, жауаптарға аты-жөнін немесе өзге де сәйкестендіру жазбаларын жазуға тыйым салынады.

2.4.9. Егер білім алушы емтиханға келіп, билет бойынша жауап беруден бас тартса, емтихан тапсыру «F» бағасы ретінде бағаланады.

2.4.10. Дәлелді себеп болмаған жағдайда емтиханға келмеу «F» бағасы ретінде бағаланады.

2.4.11. Білім алушы осы тармақтардың біреуін немесе бірнешеуін бұзған жағдайда емтихан жұмысын жою актісі (бұдан әрі - Акт) толтырылады, пән үшін «F» («қанағаттанарлықсыз») бағасы қойылады.

2.4.12. Емтиханда осы Ережені қайталап бұзғаны үшін білім алушы Әдеп жөніндегі факультет кеңесінің қарауына ұсынылады.

2.4.13. Пән бойынша қорытынды баға емтихан өткізілгеннен кейін 1 ай ішінде, оқушы қашықтықтан білім беру технологияларын және/немесе емтиханда мінез-құлық ережелерін қолдана отырып қорытынды бақылау жүргізу үшін нұсқаулықтарды бұзғаны анықталған жағдайда: шпаргалкаларды, ұялы телефондарды пайдалану, келіссөздер жүргізу және т.б. Актіні толтыра отырып, бақылау бейнекамераларынан жазбалар негізінде жойылуы мүмкін. Актінің күші жойылуға және апелляцияға жатпайды.

2.4.14. Емтихандардағы барлық тәртіп бұзушылықтар білім алушының транскриптіне енгізіледі.

3. БАҒАЛАУ САЯСАТЫ

ҚОРЫТЫНДЫ БАҚЫЛАУДЫ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ РУБРИКАТОРЫ

Пән: Дыбыстар жүйесінің тарихи негізі

Форма: Стандартты ауызша офлайн

Платформа: Univer АЖ

№				
1 сұрақ 30 балл	Курс теориясы мен тұжырымдамаларын білу және түсіну	Сұрақтарға қажет жерде мысалдармен суреттелген толық жауаптар берілген; Жауаптар сауатты ғылыми тілде баяндалған, барлық терминдер мен ұғымдар дұрыс қолданылған және дұрыс ашылған.	Сұрақтарға тұтастай дұрыс жауаптар берілді, бірақ принципті емес жеке дәлсіздіктермен. Курстың барлық терминдері дұрыс қолданылмайды, жеке кате мәлімдемелер және презентацияның грамматикалық / стилистикалық қателіктері бар. Жауаптар мысалдармен дұрыс көрсетілмеген.	Сұрақтарға жауаптар үсіпатында болып, дұрыс тұжырымдар дұрыс емес тұжырымдармен аралас толық ашу үшін қажетті мазмұндық блоктары келтірілген. Студент жалпы оқу курсының тақырыбына назар аудармай, нақты мәселелерді ашу, қиындықтарға тап бола
2 сұрақ 30 балл	Таңдалған әдістеме мен технологияны нақты практикалық тапсырмаларға қолдану	Курстың технологиясы мен әдіснамасы білім алушыларды даярлау бағытының ерекшелігін ескере отырып, терең мағынада қолданылады; ғылыми ұғымдар қойылған тапсырмаға еркін қолданылады, содан кейін негізгі проблеманы логикалық және дәлелді түрде ашады;	Курстың әдіснамасы мен студенттің алған білімі әлсіз интеграцияланған және емтихан билетінде ұсынылған нақты практикалық тапсырмаларды шешуге бейімделген. Білім алушы жауаптары әлсіз құрылымдалған, жауапта маңызды емес нақты қателер бар, оларды өздігінен түзете алады;	Курстың құралдары үсіп қолданылады, мазмұны нақты емес, презентация бұзылған, ұсынылған мазмұны жоқ, пәнаралық байланыстар туралы түсініксіз
№ 3 сұрақ 40 балл	Таңдалған әдістеменің ұсынылған практикалық тапсырмаға қолданылуын бағалау және талдау, алынған нәтиженің негіздемесі	Белгілі бір тақырып бойынша әдістер мен технологияларды интеграциялау, негіздеу және талдау, жауапты құрылымдау, емтихан билеті мәселесі бойынша қолданыстағы теориялардың, ғылыми мектептердің, бағыттардың 5 ережесін талдау қабілетінің болуы, жауаптар мысалдармен және көрнекі материалдармен, оның ішінде білім алушының өз тәжірибесінен суреттеледі; диалог жүргізу және ғылыми пікірталасқа түсу қабілетін көрсетеді.	Курстың әдістері мен технологияларын қолдануды интеграциялау және талдау, білімді жаңғырту кезінде елеусіз қателіктер жібере отырып, ғылыми ұғымдарды қолдану арқылы өз ойларын бекіту үшін көрнекі материалдарды қолдану; емтихан билеті сұрақтары бойынша қолданыстағы теориялардың, ғылыми мектептердің, бағыттардың 3-4 ережелерін талдау.	Курстың заңдылықтары принциптерінің үстіртін оқу бағдарламасына сәйкес материалдың негізгі көзетекші сұрақтардың талдауына әлсіз қолдану; оны өз бетінше орындауда қиындықтар

Қорытынды бағаны есептеу формуласы:

**Қорытынды баға (ҚБ) = (% 1 +% 2 +% 3 +% 4 +% 5 +% 6)/К, мұнда% - критерий бойынша тапсырманың орындалу деңгейі,
К - критерийлердің жалпы саны.**